

confirmarent, quod ita et fecerunt. Tradidit itaque prædicta vidua Sigifrit talem proprietatem qualem ad Milizrood habere visa est simul cum advocatione suo, nomine Ratoldo, ad S. Petrum sanctumque Dei martyrem Emmerammum; hoc est: aream 1, et de terra arabili jugera xxvi et pratorum ad carradas viii, in manum videlicet Asperti ep. et advocati ejus Herrandi. E contra vero idem Herrandus, consentiente domino suo ep. tradidit de rebus S. Emmerammi Pezcinmos præfatæ viduæ aream 1 et de terra arabili jug. xxx in perpetuam possessionem. Et isti sunt testès: Garaheri, Chuniperht, Sindperht, Rod-

ger, Gundpald, Folcrih, Hutto, Wetti, Ambricho Asperht.

CAP. XLV. - *Commutatio inter Aspertum episcopum et Ratfridum.*

Noverit cunctorum industria fidelium qualiter subsequens peracta est commutatio. Tradidit itaque quidam nobilis vir, nomine Ratfrid, ad sanctum Dei martyrem Emmerammum in manum Asperti ven. ep. et advocati ejus Garaharii in loco Samutinga nuncupato casam cum curte, terræ arabilis.....
Desunt sequentes pauculi versus, ob folium ultimum e codice excisum.

ANNO DOMINI DCCCC.

EUTROPIUS

LONGOBARDUS PRESBYTER.

DE JURIBUS AC PRIVILEGIIS IMPERATORUM IN IMPERIO ROMANO.

ANNO DOMINI CIRCITER DCCCC.

(Apud Goldast., Scriptores Rerum Alamannicarum.)

Præcis temporibus imperiale decus effloruit Romæ, sub cujus dominatione diversa consistebant regna, et cui cunctæ gentes propria submittebant colla. Constituit ergo consules, qui quotidiano usu regni gubernacula consilio disponebant. Erant namque distributa officia per senatores et magistratus, prout unicuique ministerium opere competebat. Imperiale vero decus laudibus honoribusque ab omnibus tantummodo extollebatur. Post adventum unigeniti Filii Dei, et post ascensionis ejus gloriam, Romanum imperium Byzantium se contulit, quæ a Constantino Magno Cæsare Constantinopolis vocata est. Quæ quia Romano gloriabatur imperio, dicta est *nova Roma*; sic tamen ut antiqua Roma gloriosa præponeretur cæteris. Euntibus autem apostolis vel successoribus eorum prædicare Evangelium, secundum divinum præceptum, in mundum universum, Romam Cæsares revertebantur, diversa tormenta sanctis inferentes, ut diis suis placerent. Unde accedit ut beatus Petrus, qui prælatus fuerat cæteris a Jesu Christo Domino nostro, Romam prædicationis causa veniret, quæ omnium gentium prædicabatur domina; quæ eatenus, sicut multis idolorum simulacris erat seducta, ita plurimis prædicationibus apostolorum aliorumque martyrum exhortationibus cum cæteris

stianitatis, in accepto privilegio Jesu, ubi ait: *Tu vocaberis Cephas; et alibi: Ego rogabo pro te, ne deficiat fides tua.*

Diviso autem Romano imperio, eo quod imperialis sedes, quæ antiquæ Romæ solita erat, Constantinopolim esset deducta, multarum gentium populi contra Urbem fuerant rebelles. Unde magna et non pauca contra eam surrexerunt bella, teste Orosio. Tunc enim Roma per patricos principabatur. Erat autem tantum subjecta suo imperatori, ita ut si aliquando imperator paganorum ritu inveniretur crudelis, per suos legatos, sanctissimos præsules aliosque Christianos per diversa supplicia martyrio coronaret. Crescente autem Christiana religione, talis æstus fidei a patribus exarsit, usque dum Longobardi sunt Italiam ingressi. Cumque appropinquarent Pado, nuntiatum est Romæ (præsidebat vero Sylvester papa tunc Romanæ Ecclesiæ) Narso patricio, cujus uxor vocabatur Polyxiana, nuntiatum est autem illis quod præfatus pontifex misisset ad Longobardos, invitans eos Romam, quatenus potestas Græcorum aboleretur et Ecclesiæ jura elevaret sub potestate pontificis; cui tanta erat necessitas, ut nihil aliud præter Ecclesiarum et clericorum haberet curam. Quotidianos ergo victus dabatur de palatio consuetus, et annuæ donec per restaurationem restituerentur.

etiamsi pro certo sciret ut in exsilium mitteretur. A Mittebatur aliquando quidem nuntius a Narso patricio ad Sylverium papam, cumque proficisceretur ad domum illius, ubi jacebat ægrotus, dixit illi uxor sua : *Domine papa, quid tibi peccamus, quia voluisti inducere Longobardos super nos?* His dictis, fecit cum comprehendi et tonsurari, vestemque monachicam induere, necnon sedentem asino ad monasterium Sanctæ Sabæ perducere. Cumque egressus esset foras, sedens super asinum, dixit quidam de astantibus : *Heu! dominus papa mortuus est.*

Præterea inundantibus Longobardis Italiam, e conversis ad Christi fidem, fugati sunt Græci, et cessavit imperium ab urbe Roma usque ad Francos. Per reges enim principabantur Longobardi. Divisus quippe Italiæ finibus, Spoletanorum dux Romæ constitutus est vice regis, tali pacto ut quando apostolicus abiret, interesset dux præfatus electioni futuri pontificis, accipiens plurima dona in partem regiam. Si autem lites inter Romanos surgebant, ex primitibus regis adveniebat missus cum eodem duce ad deliberandas causas et legaliorum judicia. Et qui in culpam criminis incurrerant, regali puniebantur potestate aut in exsilium mittebantur, etiam inconsulto apostolico; usque ad Zachariam presidem, qui subdole quasi pro familiaritate quadam præfatus est ad Carolum regem Francorum, eo quod idem Carolus habebat filiam Desiderii regis Itali uxorem, invitavitque eundem Carolum in Italiam, seminans inter reges discordias, laudans, et proferens illi imperialia sceptrata; accepitque ab eo securitatem quo tempore ingredi deberet Italiam; jurantesque mutuo, reversus est. Transeunte autem eo per fines regni Desiderii, separavit ab eo quosdam de suis, dans quibusdam plurima dona, quibusdam jurat dari similia. Accipiente autem Carolo hoc regnum, profectus est Romam, deditque ibi donaria multa, que usque hodie Romanum tenent dominium de regni hujus confinibus. Fecitque pactum cum Romanis eorumque pontifice, et de ordinatione pontificis, ut interesset quis legatus, et ut contentiosas lites ipse deliberaret. Constituebant autem annualia dona in Papiæ palatium perducenda, auri libras decem, argenti centum, pallia optima decem, exceptis privatis donis. Et quando imperator adveniebat Romam, vel suus legatus, mittebantur iudices a palatio singulis annis, qui per cuncta Romanorum confinia legalia vindicabant placita, compellentes habitatores locorum illorum venire ad placitum, indicantibus eorum iudicibus rectam legem in præsentia imperialium iudicum. Et si alterius gentis inveniebantur habitatores, regali iudicio judicabantur. Erant denique monasteria in Sabinis Domini Salvatoris et sanctæ Mariæ Conventiois. Maxime nomen

bantur monachi, ferentes vectigalia, vina, et alia donaria, juxta virium posse. Igitur Romanis in sua securitate gloriantibus, levatum est cor illorum juxta illorum consuetudinem; volueruntque imperialem potestatem vindicare sibi: resistente autem Leone papa, comprehenderunt eum, volueruntque ejus eruere oculos. Eruerunt autem unum, et alterum non potuerunt, quia liberavit eum divina miseratio, et ejectus est ab illis extra Urbem, quasi perditis ambobus lminibus. Qui fugiens in Franciam, pervenit ad Carolum. Unde accidit eum Carolum venire pro vindicta apostolici, comprehendens Romanos, de majoribus eorum in uno die in campo Lateranensi fecit trecentos decollari.

Propterea inventum est, ut omnes majores Romæ essent imperiales, tam episcopi quam laici; et omne vulgus pariter faceret cum his fidelitatem imperatori; et ut suis inissus omni tempore moraretur Romæ ad deliberandas litigiosas contentiones. Morabatur quippe in palatio sancti Petri; et erat constitutum quanta et qualia stipendia de palatio ei darentur quotidie quod autem reliquum erat, de supradictis monasteriis vel patrimoniis deserebatur affluenter. Tanta nempe imperialis virtus ibi vigeat, ut si in legali iudicio minoris vel inscii causa postponeretur, et ille alicujus consilio pedes teneret legati imperatoris, petens ab eo justam legem; et missus adjuraret principes Romanorum dicens: *Per eam fidem quam Domino imperatori debetis, facite huic homini justam legem, nemo erat ausus declinare neque ad dexteram neque ad sinistram, etiamsi a propinquis pontificis certa esset injuria.* Multotiens vero non ante apostolicum sed in judiciali loco ad Lateranum, ubi quidam locus dicitur ad Lupam que mater vocabatur Romanorum, ibi judiciariam legem suiebant. Compositiones quoque que solebant, a malefactoribus æqualiter dividebantur misso imperatoris et apostolici. Si autem talis culpa erat, ut res scelerata fisco publico subderetur, non ad ecclesiasticam transibat subjectionem, nisi per donativum imperiale præceptum. Si enim aliquis iram incurreret imperatoris, episcopus aut iudex Romanus, et licitum esset Cæsari venire Romam, veniebat; sin autem, mittebatur dux Spoletinus, comprehendebatur offensior et ducebatur in exsilium. Domus vero illius signabatur annulo regis, usque ad ejus consultum; ut si quando reverteretur ad gratiam, haberet propria salva; sui alias, per imperialia præcepta distribuiebantur militibus. Quod si ad iudicis potestatem rejiciebatur quisquam, et Cæsaris adhaereret clementiæ, mittebatur pro tali negotio, legatus ab imperatore, qui diligenter examinaret rei veritatem; et si ejectus propriam haberet culpam, sustineret injuriam.

Hæc consuetudo nisi sunt Romani necesse ad La-

viros ejus Urbis, scientes antiquam imperatorum consuetudinem, et intimantes Cæsari, qui suggererant illi repetere antiquam imperatorum consuetudinem. Et nisi ob reverentiam beatorum apostolorum dimitteret, pro certo faceret. Hic etiam princeps Beneventi fines ingressus est, et totius Calabriae, duobus modis. Uno, quod provincia esset Italiae, volens totius regni fines suæ vindicare ditioni; altero, eo quod immanissima gens Aggarenorum, illa jam tangebatur confinia; capientes quamdam urbem, quæ vocatur Bari; quam munienter et multis vectigalibus implentes pro refugiis habebant. Et ideo a comprovincialibus terræ illius benigne susceptus est.

Præfatus itaque Cæsar cum multitudine populi proficiscebatur, ad accipiendas easdem gentes. Et ne gravaret eos qui deprædati ab Aggarenis erant, quæsit solatium Ravennæ; sed quæsit etiam solatium, quæ vicina erat, Venetiæ, quatenus navali adjutorio fulvus, posset abundanter ferre Apuliam. Præsedebat namque tunc Ravennati Ecclesiæ Joannes archiepiscopus, qui serviens imperatori familiarior erat. Unde invidia ductus Romanus pontifex, nomine Nicolaus, exarsit in iram contra illum, vocans eum subdole Romam, ut quasi ecclesiastico judicio posset hunc condemnare, et alterum subrogare. His quippe auditis, archiepiscopus confugit ad reginam Engelbergam; quæ suos legatos direxit apostolico, rogans ut redderet gratiam archiepiscopo. Quod cum impetrare nequiret, suo domino humiliter intimavit ut gratiam interferret suæ tuitionis archiepiscopo, vetans apostolicum ei nullam inquietudinem facere. Et quia, inaudito principe, apostolicus excommunicationes in eum protulit, gravis inimicitia inter eos facta est. Erectus est denique regius honor contra apostolicam dignitatem, obiciens ei antiqua Patrum statuta: *Non licere prælato excommunicare episcopum inconsulto synodali concilio; et quia: Synodus non a papa, sed ab imperatore vocari debet.* Plurimæ namque irrogationes pro tali occasione illatæ sunt Romano pontifici. Nam Pentapoli beneficia ordines suis distribuit, præcipiens nullam administrationem impendere Romæ, exceptis suffragiis, navali deportatione. Fecit etiam occupare nonnulla patrimonialia in Campaniæ partibus regio usui suorumque fidelium. De prædictis quoque monasteriis quotidiana exigebantur servitia in disco regis per diversos apparatus. Constituit denique consulta Romanorum principum in urbe Roma Arsenium quemdam episcopum, sanctitate et scientia adornatum, et apocrisarium Sedis Romanæ, deditque illi adiutorem Joannem diaconum et archicancellarium, suumque secretarium, qui postea Reatinus episcopus effectus est, unde jam electus erat.

Tempore igitur congruo imperator veniebat Romam, et suscipiebatur ab omnibus tam majoribus

A papam et imperatorem. Erat quippe imperator in palatio sancti Petri apostoli, et papa ad Sanctos Apostolos. Cumque omnes illius insidias contra regiam dignitatem pro nihilo ducerentur, constituit monachos seu Christo dicatas virgines ex monasteriis Romæ, ut quasi sub obtentu religionis quotidianas celebrarent lætanas per circuitum murorum, et missas canerent, contra principes male agentes. Illis auditis, primarii regis humiliter accedentes ad papam, rogaverunt eum familiariter ut talia prohiberet. Et cum nihil ab imperatore impetrare possent, reversi sunt mœrentes. Quadam vero die, cum quidam milites præfati principis irent ad Sanctum Paulum, et reverterentur, accedit eos occurrere lætaniis. Qui instinctu antiqui hostis in iram versi sunt, et pro fidelitate sui senioris vindictam exercebant contra illos, percutientes et cædentes graviter cum fustibus quas manibus deferebant. Qui fugientes projecerunt cruces et iconas quas portabant, sicut mos est Græcorum; e quibus nonnullæ conculcatæ, nonnullæ disruptæ sunt. Unde et imperator graviter est permotus in iram, et pro qua causa apostolicus mitior effectus est. Profectus est denique idem pontifex ad Sanctum Petrum, rogans imperatorem pro suis talia patrantibus; et vix obtinere valuit. Jam itaque inter se familiares effecti sunt; tamen regia dignitas semper fuit Romæ suisque confiniis, usque ad finem dierum imperatoris, sicut supra præliatum est. Eo vero infirmante, et ad extremum propinquante, quia non habebat filium, voluit sibi succedere Carolum Magnum (qui alias *Carolomannus* scribitur) ad suscipienda imperialia sceptrata. Cum hæc ita geruntur, Romani pontifices semper per oratores litteras mittebant invitatorias ad Carolum regem Francorum, invitantes eum clam. Et quia erat in litteris quasi philosophus, rogabant illum supervenire beato Petro, et de servitutis jugo ad propriam libertatem reducere suam Ecclesiam, ut quasi per vim ab aliquo esset oppressa.

Talibus evolutis machinationibus, moritur Ludovicus. Mittitur statim citatus a Joanne qui tum præerat a papa legatus ad eundem Carolum, qui nullas veniendo faciens moras, ingressus Italiam, petit Romam. Mittitur denique alius missus ab uxore imperatoris Engelberga, vel a suis primatibus ad Carolum Magnum; ostendens ei vota defuncti. Et quia longius erat, noluit tam cito venire ut impedire posset iter Caroli Calvi. Qui veniens Romam, renovavit pactum cum Romanis, perdonans illius jura regni et consuetudines illius, tribuens illis sumptus de tribus supradictis monasteriis, id est Domini Salvatoris, et beatæ Mariæ semper Virginis in Sabiniis, atque Sancti Andree juxta montem Soractis, et de cæteris quamplurimis monasteriis fiscalia patrimonialia. Patrias autem Samniæ et Calabriae, simul cum omnibus civitatibus Beneventi eis con-

sium, quatenus ut is, qui præerat regia vice ante, Romanis videretur post esse subjectus. Removit etiam ab eis regias legationes, assiduitatem vel præsentiam apostolicæ electionis. Quid plura? Cuncta illis contulit quæ voluerunt; quemadmodum dantur illa, quæ nec recte acquiruntur, nec possessura sperantur. Fugato itaque isto Carolo præ metu alterius Caroli, qui veniebat, infirmatur, antequam

de regno egrederetur Italico. Egressus namque vix defunctus est. Ab illo autem die honorificas consuetudines regis dignitatis nemo imperatorum, nemo regum acquisivit: quia aut virtus deficit, aut scientia, pro multis regni contentionibus et assiduis divisionibus. Unde multa prælia, delationes et rapinæ fuerunt in regno.

SUPPLEMENTUM

AD

EPISTOLAS ET DIPLOMATA PONTIFICUM ROMANORUM

QUI CURRENTE SÆCULO NONO FLORUERE.

I.

LEO III.

I.

PRIVILEGIUM LEONIS III PRO MONASTERIO SAN-DIONYSIANO.

(Anno 798.)

[Doublet., *Hist. de St-Denis*, p.] 452.]

Leo episcopus, servus servorum Dei, Fulrado, dilecto Deo, presbytero et abbati venerabilis monasterii sancti Christi martyris Dionysii, et cunctis posteris ad perpetuum.

Quoniam expetisti a Sede apostolica privilegium renovari quod hactenus antecessor noster bonæ et sanctæ memoriæ, Stephanus papa ex monasteriis a te constructis confirmavit, tibi et omnibus successoribus tuis abbatibus, iterum renovare et confirmare per nostram auctoritatem in antea deberemus, et sub ditione sanctæ sedis Ecclesiæ Romanæ semper perpetua conservatione subsistere et permanere omnimodis debeant, eo videlicet ordine ut quidquid ex donatione excellentissimi filii regis nostri Caroli, vel aliorum regum, ac bonorum hominum et parentum tuorum, et ex tua proprietate et commutationibus habere et dominari modo videris, vel in antea

B regis, vel tua, licentiam habeat missas celebrare nisi per vestram convocationem, sed proprium habentes episcopum, tabulas et chrisma consecrandum, vel cæteros sacros ordines, sicut in privilegio domini Stephani papæ plenius continetur, auctoritatem et licentiam in omnibus attribuimus, et hoc beati Petri apostolorum principis auctoritate fulcientes protestamur, ut omnes causas vel necessitates tuas ac monasterii tui sanctissimi Dionysii martyris et cæterorum monasteriorum illi subditorum, ad Sedem apostolicam licentiam habeas, et omnes successores tui abbates reclamandi, et res ac prædia, sive monasteria a te constructa et ordinata, sicut in testamento tuo habes, ad monasterium sancti Christi martyris Dionysii, et monachorum suorum tradita et confirmata in futurum perseverent, statuantes per hanc seriem scripturarum atque interdicens ut quisquis, vel cujuscunque dignitatis persona a magno gradu usque ad minimum fuerit, qui hoc privilegium irrumpere tentaverit, vel fecerit sub anathematis vinculo, beati Petri apostolorum Principis ac nostra auctoritate, esse alligatum universalis Ecclesiæ sciat, nisi digna satisfactione coram Deo et san-